

WORKING PAPER č. 21/2006

Vybrané indikátory regionální konkurenceschopnosti a jejich vývoj

Vladimír Žítek – Josef Kunc – Petr Tonev

Červen 2006

Řada studií Working Papers Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky je vydávána s podporou projektu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

ISSN 1801-4496

VYBRANÉ INDIKÁTORY REGIONÁLNÍ KONKURENCESCHOPNOSTI A JEJICH VÝVOJ

Abstract:

This study deals with assessment of the competitiveness of the regions in the Czech Republic (regions, NUTS3) in respect of key indicators. These indicators are the regional gross domestic product, average salary, unemployment rate, educational structure of the inhabitants and balance of migration. Following the analysis of their static values and development trends, a development typology of regions is carried out. Its result is a division of regions into those high above-average, average, bellow-average and deep bellow-average.

Abstrakt:

Tato studie se zabývá hodnocením konkurenceschopnosti regionů České republiky (krajů, NUTS3) ve světle vybraných klíčových indikátorů. Těmito indikátory jsou regionální hrubý domácí produkt, výše průměrných mezd, úroveň nezaměstnanosti, vzdělanostní struktura obyvatelstva a saldo migrace. V návaznosti na analýzu jejich stavových hodnot a vývojových tendencí je provedena vývojová typologie regionů, jejímž výsledkem je rozdělení krajů na silně nadprůměrné, průměrné, podprůměrné a silně podprůměrné.

Recenzoval:

doc. RNDr. Milan Víturka, CSc.

ÚVOD

V ekonomické úrovni regionů České republiky (krajů, NUTS3) existují poměrně významné rozdíly. Ve světle zaměření strukturální politiky Evropské unie omezuje řada studií svá hodnocení na konstatování nadprůměrnosti Prahy a podprůměrnosti ostatních regionů. Toto klišé neumožňuje postihnout rozdílné postavení krajů.

Z hlediska zaměření této studie je podstatné, jak stojí regiony z hlediska své konkurenceschopnosti. Za tímto účelem jsou vytipovány takové indikátory, které jsou dostupné (sledují se v požadované kvalitě a časovém období) a které mohou popsat stav a zachytit vývoj.

Těmito indikátory jsou: regionální hrubý domácí produkt, výše průměrných mezd, úroveň nezaměstnanosti, vzdělanostní struktura obyvatelstva a konečně jeho migrace.

Jednotlivé ukazatele jsou v analýzách reprezentovány těmito ukazateli: regionální HDP na jednoho obyvatele ve stálých cenách, průměrná hrubá měsíční mzda, míra nezaměstnanosti, index vzdělanosti a migrační saldo. Pozornost je věnována jak jejich absolutním hodnotám, tak jejich vývoji v letech 1995–2004.

Cílem studie je na základě syntézy indikátorů porovnat regiony mezi sebou navzájem, a to jak z hlediska absolutních hodnot ukazatelů, tak z hlediska jejich změny ve sledovaném období 1995–2004. Hlavním cílem je pak především vytvoření vývojové typologie regionů České republiky. Jejím výsledkem je rozdělení krajů na nadprůměrné, průměrné, podprůměrné a silně podprůměrné.

Jak již bylo zmíněno, veškeré prezentované indikátory jsou uváděny za jednotlivé kraje.¹ Pouze kraje Středočeský a hlavní město Praha byly pro účely této studie sloučeny. Takový postup vedl k částečné eliminaci extrémních hodnot Prahy i Středočeského kraje a též k většímu zrealnění údajů, neboť Praha tvoří přirozené centrum Středočeského kraje a ten je zase naopak přirozeným zázemím hlavního města.

¹ Kraje dle územní struktury platné k 31.12.2004 (koresponduje se sledovaným obdobím a umožňuje srovnatelnost dat).

1. REGIONÁLNÍ INDIKÁTORY KONKURENCESCHOPNOSTI A JEJICH DYNAMIKA

Jak už bylo řečeno výše, za regionální indikátory konkurenceschopnosti jsou zvoleny regionální HDP, průměrné hrubé mzdy, nezaměstnanost, vzdělanost obyvatelstva a saldo migrace.

1.1. Regionální HDP

HDP je hodnota veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v ekonomice během daného časového období.

Započítávání pouze finálních statků a služeb je nutné, aby se zabránilo opakovanému započítání některých produktů (tzv. meziprodukty). Při výpočtu HDP proto pracujeme s tzv. přidanou hodnotou.

Významné je rozlišení nominálního a reálného HDP. Pro měření výstupu v aktuálním období se používá HDP nominální, který je oceňován v tržních cenách. Pokud však chceme porovnat úroveň výstupu v jednotlivých letech, ztrácí tento ukazatel vypovídací hodnotu. Důvod je ten, že kromě fyzického výstupu statků a služeb se v čase mění rovněž úroveň cenové hladiny. Proto je konstruován reálný HDP, který ocení úroveň výstupu v různých letech tzv. stálými cenami.

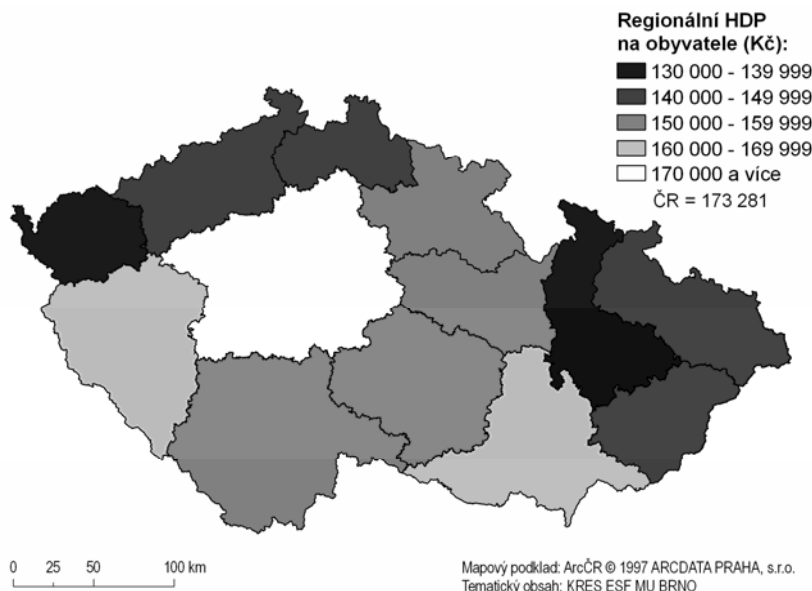
Výpočet regionálního HDP byl v ČR založen na rozvrhování hodnot ukazatelů národních účtů do regionů podle regionálně zjištěných indikátorů, tzv. klíčů (metoda „top-down“ nebo-li „shora-dolů“). Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty byla rozvrhována do krajů a okresů podle objemu mzdových prostředků zjištěných za jednotlivá pracoviště. Tím bylo zabezpečeno přiřazení vytvořené přidané hodnoty (a tedy i HDP) do toho regionu, kde byla skutečně vytvořena. Tato metoda je v Evropě běžně používaná. Její použití v ČR akceptoval EUROSTAT v roce 1997.

Český statistický úřad od samotného počátku regionalizace HDP předpokládal, že přejde k přesnější metodě „bottom-up“, ale pro využívání této metody si musel nejprve vytvořit podmínky. Díky pochopení zejména výrobních podniků se mu podařilo zabezpečit potřebná data k regionalizaci hrubé přidané hodnoty a tudíž i HDP za sektor nefinančních institucí (zvláště za podniky výrobní sféry a služeb). Změny spočívají v přechodu na metodu přímé agregace jednotlivých složek hrubé přidané hodnoty za místní jednotky (samostatná pracoviště). Výpočet regionálního HDP za finanční sektor a za sektor veřejné správy se nadále provádí metodou „top-down“.

Nejvyšší absolutní hodnoty regionálního HDP v roce 2004 dosahuje Praha se Středočeským krajem (590,7 mld. Kč). Druhé místo patří s velkým odstupem Jihomoravskému kraji (181,5 mld. Kč), třetí je Moravskoslezský kraj (179,3 mld. Kč) a hodnotu přesahující 100 mld.

Kč dosahuje ještě Ústecký kraj (118,2 mld. Kč). Mezi roky 1994 došlo k výměně pořadí mezi Jihomoravským a Moravskoslezským krajem.

Obrázek č. 1: Regionální hrubý domácí produkt na obyvatele v regionech ČR v roce 2004 (ve stálých cenách roku 1995)

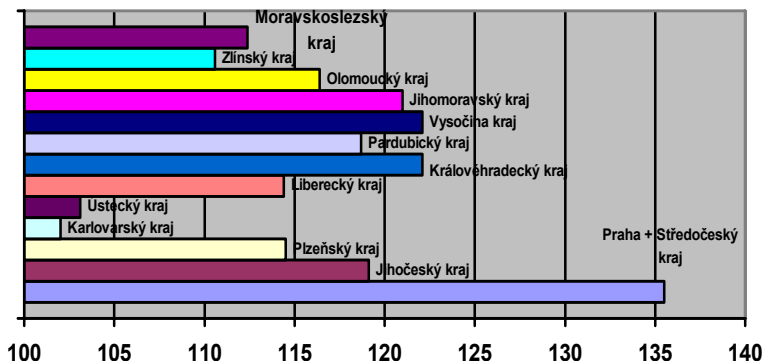

Zdroj: ČSÚ

Z hlediska hodnocení ekonomické úrovně jednotlivých krajů má zřejmě vyšší vypovídací schopnost regionální HDP přepočtený na jednoho obyvatele. I tady si nejlépe stojí Praha se Středočeským krajem s více než 256 tis. Kč na obyvatele následovaná Plzeňským krajem se 162,0 tis. Kč a Jihomoravským krajem se 161,7 tis. Kč. Nejnižší HDP na obyvatele je v krajích Karlovarském 136,8 tis. Kč a Olomouckém 136,9 tis. Kč.

Ve sledovaném období 1995–2004 došlo k největšímu růstu regionálního HDP ve stálých cenách v Praze a Středočeském kraji (35,5 %), dále v Královohradeckém a kraji Vysočina (22,1 %) a Jihomoravském (21,0 %). Naopak nejnižšího růstu regionálního HDP dosáhly kraje Karlovarský se 2,0 % a Ústecký s 3,1 % (viz. graf č. 1).

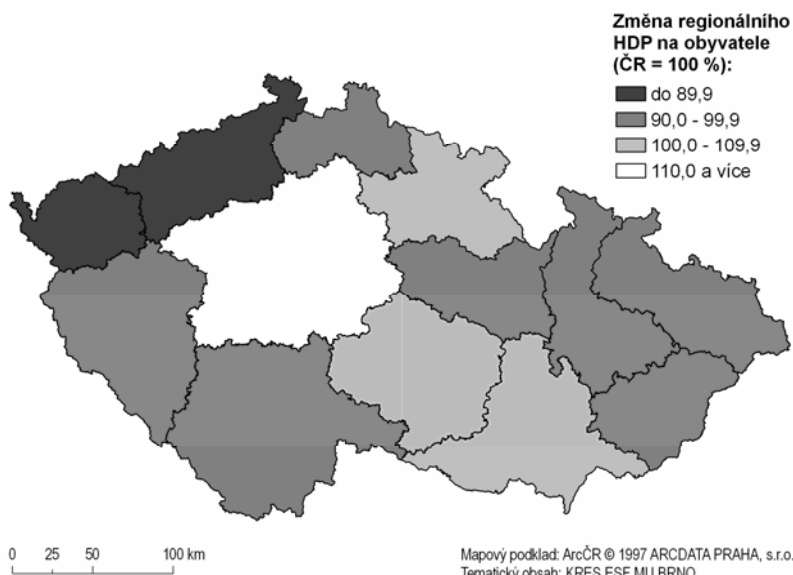
Graf č. 1: Regionální HDP ve stálých cenách, rok 1995 = 100

Zdroj: ČSÚ

Nejvyššího tempa růstu HDP na 1 obyvatele mezi roky 1995 a 2004 dosáhla Praha se Středočeským krajem (36,4 %), s odstupem následují kraje Královéhradecký (23,7 %), Vysočina (23,5 %) a Jihomoravský (23,1 %). Naopak nejnižší přírůstek vykázal kraj Karlovarský s 2,5 % a kraj Ústecký se 3,7 %. Ostatní kraje se pak pohybují v intervalu od 12,5 % do 20,0 %.

Obrázek č. 2: Změna regionálního hrubého domácího produktu na obyvatele v regionech ČR v letech 1995–2004 (ve stálých cenách roku 1995)

Zdroj: ČSÚ

Z hlediska vývoje je též zajímavé sledovat meziroční změny regionálního HDP ve stálých cenách. Přestože se dá říct, že regionální meziroční růst kopíruje národní HDP, lze vyzorovat některé zajímavé regionální odlišnosti. HDP v ČR meziročně klesalo v letech 1997 a 1998, pokud jde o kraje, tak v roce 1997 meziročně rostlo ve čtyřech krajích a v roce 1998 už jen v Praze se Středočeským krajem. V dalších letech se objevuje ojediněle jednorozční krátkodobý pokles. Reálné HDP roste ve všech krajích v letech 2000 a 2004.

1.2. Průměrné mzdy

Na počátku devadesátých let se průměrná měsíční mzda v České republice pohybovala na úrovni 3,2 tis. Kč. Mezi jednotlivými regiony nebyly výraznější rozdíly v její výši; tyto činily řádově stovky korun. Finančně preferovaný byl především těžký průmysl (těžba uhlí, uranu, hutnictví, těžké strojírenství, apod.). Tržní mechanismus se začal teprve vytvářet a průměrné měsíční mzdy byly v prvních letech reformy stále provázány s hospodářským mechanismem centrálního plánování.

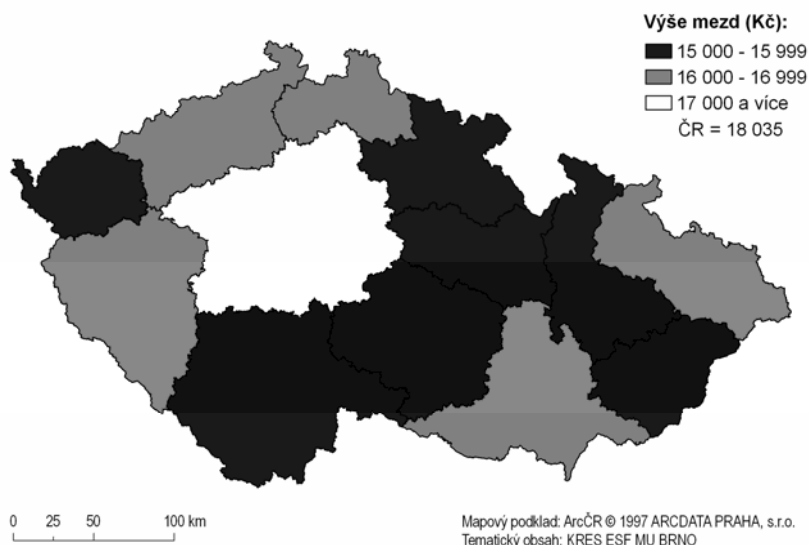
Postupně došlo ke skokové liberalizaci cen a zahraničního obchodu, míra inflace se snížila řádově k hranici 10 %. Rychlý růst mezd neodpovídal růstu produktivity práce a nesoulad mezi vývojem nabídky a poptávky v ekonomice vedl k narůstání vnější ekonomické nerovnováhy.

Jak ukazuje příloha č. 2, v roce 1995 dosáhla průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v civilním sektoru národního hospodářství v České republice zhruba 8,2 tis. Kč. Nad republikovým průměrem se pohybovaly v tomto roce pouze dva kraje: Moravskoslezský (8,4 tis. Kč) a agregovaný Středočeský kraj s Prahou (9,5 tis. Kč). Zaměstnanci v samotném hlavním městě Praze vykazovali průměrnou měsíční mzdu ve výši 10,5 tis. Kč. Nejnižší průměrná měsíční mzda byla zaznamenána v kraji Vysočina, Olomouckém a Pardubickém kraji (shodně 7,3 tis. Kč).

Reálné mzdy v dalších letech rostly poměrně rovnoměrně, řádově 700–1200 Kč ročně podle ekonomické výkonnosti jednotlivých regionů. Výjimkou byla Praha a Středočeský kraj, kde byl růst mezd rychlejší. „Problémovým“ rokem v kontinuitě vývoje hodnot reálných mezd se stal rok 2001, kdy česká statistika upustila od načítání průměrných výdělků do regionů tzv. pracovištní metodou a přistoupila k hůře srovnatelné a méně korektní metodě podnikové. To znamená, že průměrné měsíční platy zaměstnanců byly načítány do regionů podle sídla (vedení) podniku, nikoliv podle skutečného pracoviště, jako tomu bylo dříve. Statistickým důsledkem byl skokový pokles růstu průměrných mezd ve všech regionech (nárůst oproti předchozím rokům pouze o 400–700 Kč), nejvíce pak v samotné Praze, kde v roce 2002 dokonce došlo k meziročnímu poklesu výše průměrné měsíční mzdy. Tato skutečnost se samozřejmě neprojevila v kontextu celé ČR, kde dynamika růstu mezd zůstala zachována.

V dalších letech průměrné měsíční mzdy rostou již zase vyšším tempem, v roce 2004 se v České republice tento ukazatel zastavil na hodnotě nepatrně vyšší než 18 tis. Kč. Nejvyšší hodnoty i nejvyšší dynamiku růstu si zachoval Středočeský kraj s Prahou (21,4 tis. Kč; samotná Praha 22,4 tis. Kč), následovaný Moravskoslezským (16,9 tis. Kč) a Plzeňským krajem (16,8 tis. Kč). Žádný z regionů tedy již nedosahoval průměru ČR a Hlavní město Praha tak výrazně ovlivňuje výši průměrných hrubých měsíčních mezd v celé ČR. Nejnižší hodnoty průměrných mezd byly zjištěny v kraji Karlovarském a Olomouckém (15,4 tis. Kč).

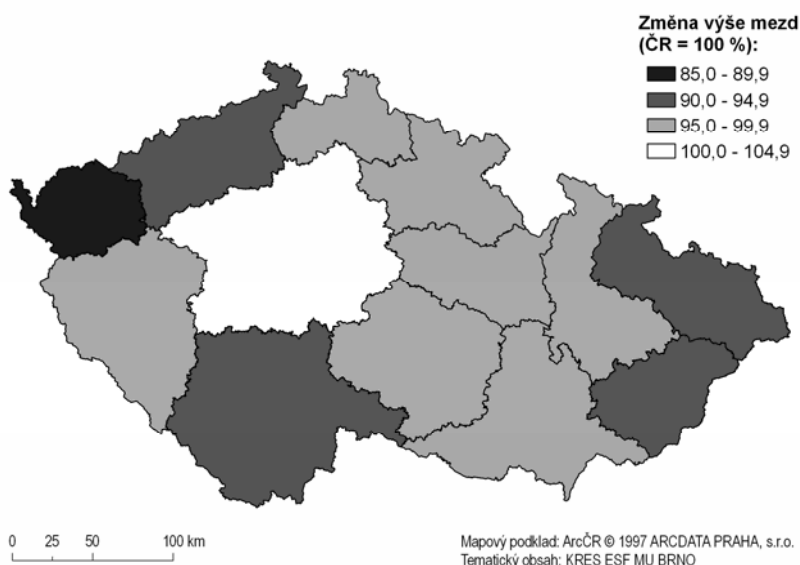
Obrázek č. 3: Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v civilním sektoru národního hospodářství (fyzické osoby) v regionech ČR v roce 2004

Zdroj: ČSÚ

Index vývoje průměrných hrubých měsíčních mezd v letech 1995–2004, kdy rok 1995 = 100 %, je opět nejvyšší u Prahy a Středočeského kraje (224,4 %) a dále u Libereckého kraje (214,6 %) a kraje Vysočina (214,0 %). Nejnižší dlouhodobý růst průměrných měsíčních mezd byl registrován u Karlovarského kraje (196,7 %) a obou nejvíce strukturálně postižených krajů, tedy Ústeckého (201,2 %) a Moravskoslezského (202,4 %).

Obrázek č. 4: Vývoj průměrných hrubých měsíčních mezd zaměstnanců v civilním sektoru národního hospodářství (fyzické osoby) v regionech ČR v letech 1995–2004

Zdroj: ČSÚ

1.3. Nezaměstnanost

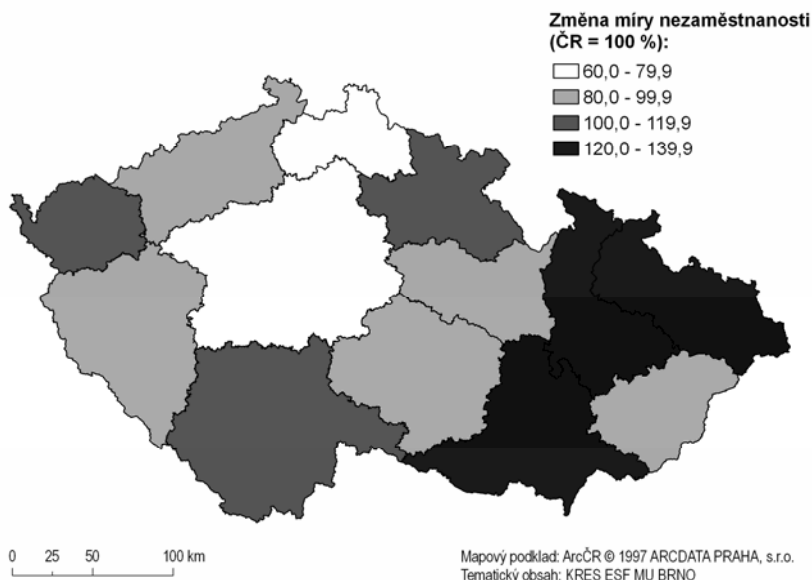
Do konce listopadu roku 1989 v České republice oficiálně nezaměstnanost neexistovala, byla považována za „příživnictví“ a trestně stíhána. Vznik tohoto fenoménu je dán právě listopadovými společensko-politickými změnami, takže hned v prosinci téhož roku byli zjištěni první nezaměstnaní v ČR po více než 40 letech. Ke konci roku 1989 tak bylo v evidenci několik set nezaměstnaných osob. V roce 1990 začínají v ČR vznikat první úřady práce, které ve své okresní působnosti začaly registrovat uchazeče o zaměstnání. Ke konci roku 1990 bylo v evidenci úřadů práce v ČR 39,4 tis. lidí bez práce, míra nezaměstnanosti za celou Českou republiku dosahovala 0,7 %.

Po dramatickém zvýšení počtu nezaměstnaných hned v prvních letech ekonomické reformy a vyšplhání míry nezaměstnanosti v ČR až k hranici 4,1% (tzn. 221,7 tis. nezaměstnaných) v roce 1991, se situace do poloviny devadesátých let relativně ustálila, počet nezaměstnaných se pohyboval od 130 do 200 tis. a míra nezaměstnanosti oscilovala kolem hranice 3–4 %. Tento stav byl do značné míry vytvořen uměle, neboť byl ovlivněn fiskální politikou vlády ČR. Svůj význam zde měl také fakt, že umělá přezaměstnanost z konce osmdesátých let v zemědělství a průmyslu, odkud pocházelo

nejvíce nezaměstnaných, byla saturována poddimenzovaným sektorem služeb, který byl schopen první vlnu nezaměstnanosti částečně zachytit. Dalším pozitivním faktorem byla skutečnost, že lidé v ČR byli zvyklí pracovat a byli ochotni pracovat i za nízké platové ohodnocení.

V následujícím obrázku č. 5 a příloze č. 3 je uveden vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1995–2004. K analýze bylo využito výsledků „výběrových šetření pracovních sil“ (VŠPS), které jsou publikovány ČSÚ se čtvrtletní periodicitou, jsou založeny na reprezentativním vzorku obyvatelstva (právě do úrovně krajů) a jsou srovnatelné s metodikou výpočtu míry nezaměstnanosti Mezinárodní organizace práce (ILO). Jejich předností je, že na rozdíl od úřadů práce dokázaly podchytit i osoby, které nebyly oficiálně registrované, ale byly nezaměstnané a sháněly si práci. Toto je zvláště významné v případě Prahy, kde se v polovině devadesátých let lidé bez práce na úřadech téměř neregistrovali, sháněli si práci jinak a míry registrované nezaměstnanosti dosahovaly extrémně nízkých a nereálných hodnot (např. v roce 1995: 0,3 %, v roce 1996: 0,4 %)

Obrázek č. 5: Vývoj míry nezaměstnanosti v regionech ČR podle Výběrového šetření pracovních sil v letech 1995-2004

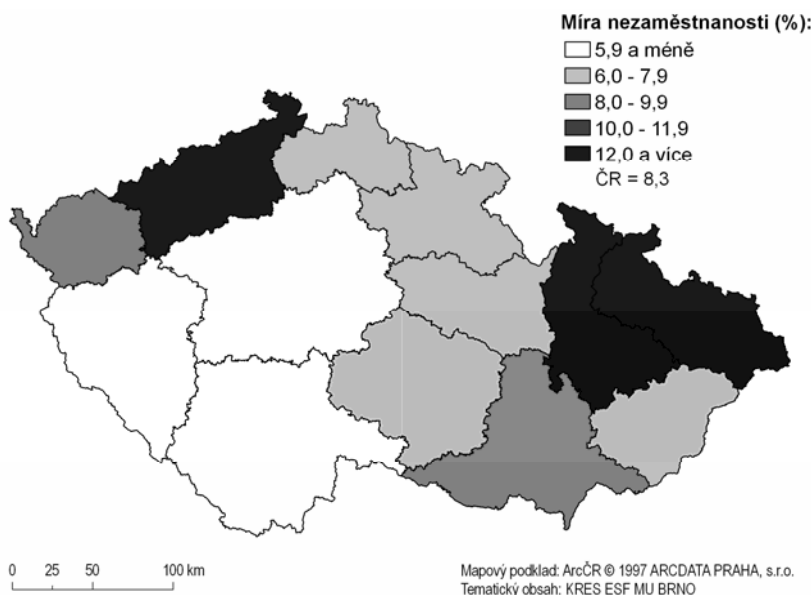

Zdroj: ČSÚ

Vývoj míry nezaměstnanosti mezi roky 1995 a 2004 naznačuje předchozí obrázek č. 5. (ČR 2004/1995 = 100 %). Největší relativní nárůst míry nezaměstnanosti ve sledovaných letech zaznamenal kraj Olomoucký (index 2004/1995: 125,4 %), následovaný krajem

Moravskoslezským a Jihomoravským (oba přes 120 %). Přes hranici 100 %, tedy nad průměr ČR se dostaly také kraje Karlovarský, Jihočeský a Královehradský. V souvislosti s vysokou úrovní nezaměstnanosti již v polovině devadesátých let měl nepatrně příznivější vývoj nezaměstnanosti než celá ČR kraj Ústecký, který je v rámci regionů ČR asi nejvíce poznamenán strukturální nezaměstnaností. Na druhé straně pomyslného žebříčku stojí Praha a Středočeský kraj (index 71,1 %) a také Liberecký, Plzeňský a Zlínský kraj (všechny pod 90 %).

Obrázek č. 6: Míra nezaměstnanosti v regionech ČR podle Výběrového šetření pracovních sil v roce 2004

Zdroj: ČSÚ

Míra nezaměstnanosti dosáhla v roce 1995 v ČR výše 4 %, byly již také vyprofilovány problémové regiony, které byly nejvíce postiženy restrukturalizací své jednostranně orientované hospodářské základny – Ústecký a Moravskoslezský kraj (míry nezaměstnanosti 7,1 % resp. 5,8 %). Nad průměrem ČR se nacházely 4 kraje mimo jmenovaných, ještě Olomoucký a Zlínský kraj. Nejlepší pozici měly v té době kraje Jihočeský (2,5 %) Královehradský a sloučený Středočeský kraj s Prahou (oba regiony 3,1 %).

Výrazným mezníkem ve vývoji nezaměstnanosti v ČR jsou roky 1998 a 1999, kdy vrcholila hospodářská recese a míra nezaměstnanosti skokově vzrostla (v roce 1997 v ČR: 4,8 %, v roce 1999: 8,7 %). Nejhorší pozici mezi regiony ČR měl v roce 1999 opět Ústecký kraj (míra nezaměstnanosti 15,4 %) a Moravskoslezský kraj (13,0 %),

hranici 10 % překročil ještě kraj Olomoucký (10,6 %). Tyto tři kraje byly také jediné nad průměrem ČR. Nejlepší pozici si opět udržely kraje Jihočeský a Středočeský s Prahou (shodně 5,8 %).

V dalších letech míra nezaměstnanosti kolísala, do roku 2002 klesala, ale od následujícího roku opět mírně rostla. K výraznějším výkyvům či skokům však již nedošlo. Na konci roku 2004 činila její výše v ČR 8,3 %, nad tímto průměrem se mimo již „tradičních“ regionů (Ústecký i Moravskoslezský kraj shodně 14,5 %, Olomoucký kraj 12,0 %), nacházel také kraj Karlovarský (9,4 %), na stejné úrovni byl kraj Jihomoravský. Nejlepší postavení si již od roku 2001 udržuje Středočeský kraj s Prahou (4,6 %), následují kraje Jihočeský (5,7 %) a Plzeňský (5,8 %).

1.4. Vzdelanost obyvatelstva

Vzdelanost obyvatelstva je jedním z důležitých sociálně-ekonomických indikátorů, který v pozitivním i negativním pohledu přispívá k regionální konkurenceschopnosti. Nejde totiž pouze o výši dosaženého vzdělání obyvatel, kteří v daném regionu žijí, ale také o kvalifikační předpoklady, které jsou se vzděláním obyvatel úzce provázány a mají vliv na místní a regionální pracovní trh.

Vzdelanost je za celou patnáctiletou a starší populaci v celé šíři sledována pouze v době sčítání lidu, tedy jedenkrát za 10 let. V rámci výběrových šetření pracovních sil je vzdelanost obyvatelstva sledována a publikována (podobně jako např. nezaměstnanost) každý rok čtvrtletně, což umožňuje srovnání časové řady také mimo roky vlastních censů. Výběrový vzorek obyvatel je opět reprezentativní do úrovně krajů. Pro srovnání jednotlivých regionů, jejich vývoje a konkurenčních výhod či nevýhod resp. dynamiky rozvoje, je účelné zabývat se především nejvyšším dosaženým vzděláním, tj. ukončeným vysokoškolským příp. středoškolským vzděláním.

V roce 1991 dosahoval podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním (VŠ) na celkovém počtu obyvatel starších 15 let hodnotu 7,2 %, což bylo ve srovnání s ekonomicky vyspělými zeměmi velmi málo. Podíl obyvatel s nejméně maturitním vzděláním (SŠ a VŠ) se zdaleka nepřibližoval třetině 15leté a starší populace (30,1 %). Nejvyšší vzdělání obyvatel vykazovaly regiony, jejichž nejvýznamnější městská sídla bylo a je možné označit za centra především vysokého, ale i středního školství, tedy Praha a Středočeský kraj (10,9 %; samotná Praha 16,0 %), Jihomoravský (8,4 %) – jediné regiony nad průměrem ČR, a pak už s velkým odstupem kraje Olomoucký, Jihočeský a Plzeňský (všechny 6,3 %). Na druhém konci pomyslného žebříčku se nacházely kraje Ústecký (4,3 %) a Karlovarský (4,7 %).

Údaje o vývoji podílu vysokoškolsky, resp. středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných osob na sledované patnáctileté a starší populaci podle VŠPS v letech 1995-2004 za jednotlivé kraje ČR

umožňují i relevanci dat se sčítáním lidu v roce 2001. Není účelné na tomto místě nijak detailně komentovat celé vývojové řady, ve všech regionech i v ČR se v průběhu sledovaných let zvyšuje úroveň vzdělanosti. Výběrový vzorek z VŠPS je však zde již na spodní hranici korektnosti, údaje mezi jednotlivými roky jsou u řady regionů značně rozkolísané, často dochází i k meziročnímu poklesu úrovně vzdělanosti (týká se zejména VŠ vzdělaného obyvatelstva). „Příkladem“ budiž Liberecký kraj, kde se podíl obyvatel s VŠ vzděláním zvýšil mezi roky 1995 a 2004 pouze o 0,1 procentního bodu, přičemž meziroční pokles 2003-2004 činil 0,9 procentního bodu. Nižší nárůst než 1 procentní bod zaznamenal ve stejném ukazateli v letech 1995-2005 také kraj Ústecký (0,7 %), kde podobně jako v případě Libereckého kraje lze uvažovat o emigraci vzdělanějšího obyvatelstva za lepšími pracovními podmínkami i bydlením.

Srovnání dat o vysokoškolsky vzdělaných osobách ze sčítání v roce 2001 a VŠPS ke 4. čtvrtletí 2000 ukazuje na největší nesrovnalosti v Jihočeském kraji a kraji Vysočina, kde výsledky z výběrového šetření byly o 0,9 procentního bodu nižší. V případě celé České republiky se jedná o „odhad“ nižší pouze o 0,3 procentního bodu (VŠPS 8,6 %; SLDB 8,9 %).

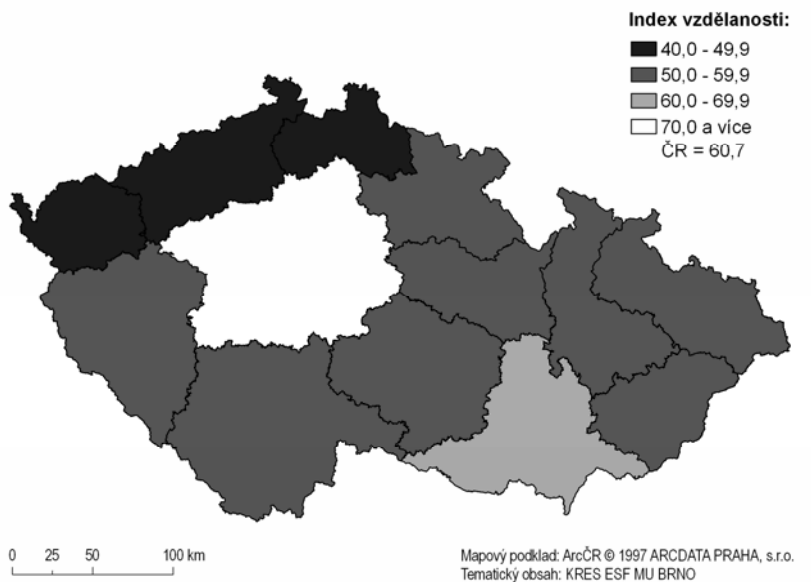
Při sčítání lidu 2001 se pořadí na prvních i posledních místech mezi regiony ČR nemění, nejvyšší podíl VŠ vzdělaných obyvatel byl zjištěn u Prahy a Středočeského kraje (13,1 %; samotná Praha 18,8 %), na dalších místech se seřadily kraje Jihomoravský (10,3 %) a Olomoucký (8,1 %). Nejméně vzdělané obyvatelstvo starší 15 let (z pohledu VŠ vzdělání) bydlelo v kraji Ústeckém (podíl 5,4 %) a Karlovarském kraji (5,6 %). Podobné postavení regionů v době posledního cenzu prokázal také podíl obyvatel starších patnácti let s maturitním a vyšším vzděláním – na čelních pozicích Praha a Středočeský kraj (45,0 %) a Jihomoravský kraj (38,4 %) a na posledních místech Ústecký (30,5 %) a Karlovarský kraj. Přesto lze v tomto případě, Vzhledem k daleko širší základně obyvatel s maturitním a vyšším vzděláním lze přesto v tomto případě hovořit o mírném snížení meziregionálních rozdílů, oproti populaci pouze s VŠ vzděláním.

Na konci roku 2004 měla podle VŠPS již téměř desetina obyvatel (9,9 %) České republiky starších patnácti let vysokoškolské vzdělání a více než dvě pětiny (40,8 %) vzdělání nejméně středoškolské s maturitou. Průměru za celou ČR se opět vymykala zejména Praha a Středočeský kraj (VŠ 15,2 %, samotná Praha 22,1 %; VŠ+SŠ 50,5 %, samotná Praha 62,2 %), nad republikovým průměrem byl také kraj Jihomoravský (12,5 % resp. 42,3 %). Trojnásobně nižší podíl obyvatel s VŠ vzděláním než Praha a Středočeský kraj vykázal kraj Ústecký (5,1 %), velmi nízké hodnoty měly také kraje Liberecký a Karlovarský. Podobně se na posledních místech nacházely poslední jmenované kraje u hodnot charakterizujících středoškolské a vyšší

vzdělání, nikoliv však v takových poměrových relacích vůči Praze a Středočeskému kraji jako v případě VŠ vzdělání.

Zajímavým ukazatelem, který dokresluje převahu či naopak nedostatky již několikrát jmenovaných regionů co se týče vzdělanosti obyvatel, je tzv. „index vzdělanosti“, který je konstruován jako „podíl obyvatel se SŠ vzděláním (s váhou 1) a VŠ vzděláním (s váhou 3) na celkovém počtu obyvatel starších 15 let“. Dominanci Prahy a Středočeského kraje (index 81 %) dotváří samotné Hlavní město Praha (106,5 %), Jihomoravský kraj dosahuje již daleko nižší hodnoty (67,4 %) a jako jediný je mimo „pražské aglomerace“ nad průměrem ČR (60,7 %). Velmi nízkých hodnot indexu dosahují již „tradičně“ Ústecký Karlovarský a Liberecký kraj (hodnoty indexu pod 50 %).

Obrázek č. 7: Index vzdělanosti v regionech ČR podle Výběrového šetření pracovních sil v roce 2004

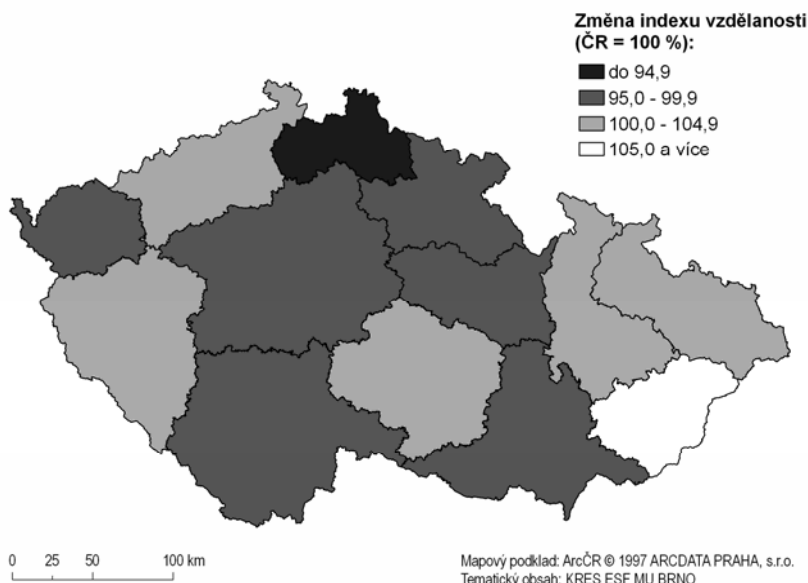

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Poslední analyzovanou proměnnou, kterou zde užíváme, je relativní nárůst indexu vzdělanosti mezi roky 1995–2004 (v podstatě výsledná šíře intervalu). Určitou zvláštností této charakteristiky může být daleko vyšší nárůst indexu během sledovaných let u pěti „moravských krajů“ (tedy i kraje Vysočina), který činil ve všech případech více než 10 procentních bodů. V případě „českých krajů“ lze k této skupině regionů zařadit pouze Středočeský kraj a Prahu (13,6 procentních bodů) a Plzeňský kraj (10,8), u ostatních krajů byla šíře intervalu výrazně nižší (5,3–8,4 procentních bodů). Tato prostorová dimenze se projevuje také při analýze růstu podílu obyvatel s VŠ vzděláním resp.

SŠ a VŠ vzděláním během sledovaných let. Jde o určité popření modelu tzv. západu-východního gradientu, kdy většina „prorůstových“ ukazatelů klesá ve směru západ-východ a naopak indikátory negativně působící na regionální konkurenceschopnost rostou.

Obrázek č. 8: Vývoj indexu vzdělanosti v regionech ČR podle Výběrového šetření pracovních sil v letech 1995–2004

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

1.5. Saldo migrace

Migrace je jedním ze základních procesů ovlivňujících rozmístění a strukturu obyvatelstva v území. Vzhledem k současným demografickým poměrům v České republice a relativně vyrovnaným hodnotám přirozeného přírůstku (resp. úbytku) obyvatelstva ve sledovaných územních jednotkách je migrační saldo dokonce rozhodující komponentou celkového přírůstku obyvatelstva. Na druhé straně je ovšem nutné upozornit na skutečnost, že na rozdíl od výše analyzovaných ukazatelů se migrace týká jen relativně malé části obyvatelstva a samotné migrační saldo regionů se pohybuje víceméně v jednotkách promile. Faktický vliv migračního salda na posuzovanou konkurenceschopnost regionů je tedy výrazně menší, nicméně přes tento a některé další nedostatky je přestěhování projevem jistých preferencí migrantů a vzhledem k jejich nerovnoměrné struktuře (především věkové a vzdělanostní) lze stěhování vnímat jako určitý indikátor nejen stávající kvality prostředí regionů, ale i perspektiv jejich budoucího rozvoje.

Obecně celková migrace zahrnuje vnitřní a zahraniční stěhování, a ačkoliv by bylo přínosné analyzovat obě komponenty, absence věrohodných údajů o vystěhování do zahraničí solidní analýzu prakticky znemožňuje. Proto byla pozornost zaměřena pouze na vnitřní stěhování. To je pro potřeby demografické statistiky definováno jako změna trvalého bydliště z obce do obce na území ČR.²

Z této definice plyne, že při analýzách je v obecné rovině nutné věnovat pozornost změnám administrativní struktury, které uměle navyšují či snižují počty statisticky podchycených případů stěhování. V průběhu sledovaného období (1995–2004) však již byly změny v počtu obcí minimální – méně než 0,5 % celkového počtu a jejich vliv na vykazované hodnoty tedy jen minimální. Hlavní pozornost se navíc upírá ke stěhování mezi kraji ČR (s výjimkou sloučení Prahy a Středočeského kraje), kde byl vliv administrativních změn vyloučen přepočtem.

Po celé sledované období se údaje o stěhování získávaly agregací statistických hlášení o stěhování (výkaz Obyv 5–12), v jeho průběhu však došlo ke změně ve sledování migrace cizinců na území ČR. Do roku 2000 bylo sledováno pouze stěhování cizinců, kteří měli v ČR trvalé bydliště, od roku 2001 potom i cizinců pobývajících v ČR na základě udělení víza nad 90 dnů pobytu, kteří se v ČR zdržují déle než rok a osob s uděleným azylem. Tato metodická změna navyšuje objem stěhování v daných letech o cca 5 %.

Rozsah vnitřní migrace prodělal v ČR po roce 1989 výrazný propad, a to i přesto, že zejména v první polovině 90. let se rychle zvyšoval počet obcí, což objem migrací uměle navyšovalo. Zatímco v 80. letech bylo ročně zaznamenáno cca 220–250 tis. případů stěhování, během první poloviny 90. let došlo k poklesu na úroveň 175 tis. Obecně se tento pokles dává do souvislosti především s ukončováním tzv. komplexní bytové výstavby a tedy výrazně nižším počtem dokončovaných bytů, růstem jejich cen a dalšími změnami, které přinášely započaté ekonomické reformy.

V období let 1995–2004, na něž je tato studie zaměřena, lze objem vnitřní migrace považovat za víceméně stabilizovaný. Ještě v roce 1996 pokračoval mírný pokles, v roce 1997 potom došlo ke změně tohoto trendu z předchozích let a objem migrací začal mírně růst, nicméně i při lokálním maximu v roce 2002 nepřekročil hranici 200 tis. stěhování za rok. Na stěhování mezi kraji připadalo ve sledovaném období stabilně cca třetina celkového počtu, přičemž trend je prakticky totožný – minima bylo dosaženo v roce 1996 (55 tis.) a maxima v roce 2002 (71 tis.). Značný podíl na tomto nárůstu však má metodická

² Na území Prahy i z jednoho urbanistického obvodu do druhého, tyto údaje však nejsou této studii zahrnuty.

změna sledování cizinců (viz výše), při vyloučení tohoto vlivu by počet stěhování přes hranice kraje v roce 2002 dosáhl jen 63 tis.

Zde je nutné podotknout, že ačkoliv podle řady studií je ochota obyvatel České republiky stěhovat se (především za prací) nižší než například v západoevropských zemích, stávající úroveň migrací zřejmě zcela neodpovídá realitě a ani potenciálu. Především špatně fungující trh s byty negeneruje nabídku bydlení v dostatečném objemu a pestré struktuře a navíc vede k nelegálním pronájmům, kdy fakticky uskutečněné přestěhování zůstává neohlášeno a statisticky nepodchyceno. Na druhé straně existují i objektivní důvody ke snižování migrací (opět především za prací), která je díky kvalitnější dopravní infrastruktuře a také zvyšující se automobilizaci nahrazována denní či nedenní dojížděkou za prací.

Jak již bylo uvedeno výše, struktura migrantů je značně diferencovaná. Z hlediska tématu studie jsou podstatné rozdíly především ve věku a vzdělání stěhujících se osob, které víceméně vedly k volbě migračního salda jako jednoho z indikátorů pro posouzení konkurenceschopnosti regionů. Největší podíl mezi migranty tradičně tvoří osoby v produktivním věku (15–59 let) – ve sledovaném období tento podíl mírně přesahoval dvě třetiny. Z podrobnějšího členění pak vyplývá, že rozhodující je především věková kategorie 20–29 let. Mezi roky 1995–2004 statistika u celé populace vykazovala v průměru 17 případů stěhování na 1000 obyvatel středního stavu, ve zmíněné věkové kategorii 20–29 let byla ovšem tato hodnota přibližně dvojnásobná. S rostoucím věkem migrantů se potom tato hodnota snižuje (věkové kategorie nad 40 let jsou již pod průměrem), výjimkou je potom až kategorie 65+ (resp. 60+), kde dochází k mírnému zvýšení intenzity migrace, které souvisí s odchodem do důchodu resp. změnou životního stylu v důchodovém věku, a tím často i změnou bydliště (potřeba levnějšího či klidnějšího bydlení, stěhování ze zdravotních důvodů k rodinným příslušníkům či do zařízení sociální péče atd.). Podobný charakter má křivka intenzity stěhování i na opačné straně věkového spektra – typické je její mírné zvýšení u nejnižších věkových kategorií, což souvisí se zmíněným častějším stěhováním mladých osob v produktivním věku (mladé rodiny s dětmi).

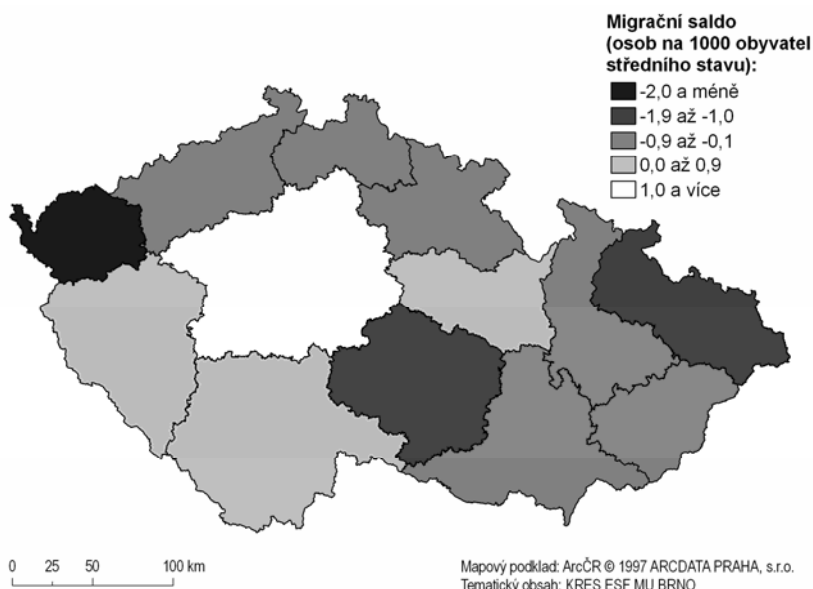
Přímá závislost platí pro intenzitu stěhování a nejvyšší dokončené vzdělání migrantů – čím vyšší vzdělání, tím vyšší intenzita stěhování. Tuto závislost je možné sledovat k datu sčítání lidu, z nichž to poslední v roce 2001 spadá do intervalu sledovaného období. Zatímco u osob se středním vzděláním byla v roce 2001 intenzita migrace zhruba stejná jako průměr celé populace (tedy 17 případů stěhování na 1000 osob), u osob se základním vzděláním je výrazně nižší (cca 13), kdežto u dvou nejvyšších kategorií vzdělání (úplné střední a vysokoškolské) se pohybovala mírně nad průměrem (18 a 20).

Z hlediska zvoleného regionálního měřítka je potom důležitá další relace, a sice mezi dokončeným vzděláním a vzdáleností stěhování. Zatímco přibližně polovina migrantů se základním vzděláním se ve sledovaném období stěhovala v rámci okresu, tedy pouze na relativně krátké vzdálenosti, s vyšším dosaženým vzděláním úměrně rostla i průměrná vzdálenost stěhování. Tato skutečnost je dána větší prostorovou koncentrací pracovních příležitostí vyžadujících vyšší kvalifikaci. U migrantů s vysokoškolským vzděláním se tak v rámci okresu stěhovala jen čtvrtina celkového počtu a naopak o něco více než polovina celkového počtu stěhování vysokoškoláků se uskutečňuje přes krajské hranice.

Zánik centrálně plánovaného hospodářství, které rozvoj určitých regionů cíleně preferovalo (naposledy severozápadní Čechy, dříve např. Ostravsko), a samozřejmě také celkový pokles objemu migrace přispěly k situaci, kdy na počátku 90. let byly z hlediska migračního salda mezi regiony jen velmi malé rozdíly - hodnota migračního salda regionů v těchto letech jen výjimečně překračovala hodnotu jednoho promile. Tento stav trval více méně celá 90. léta, navíc saldo většiny regionů spíše oscilovalo kolem nuly, než že by drželo určitý trend, a přírůstky obyvatelstva stěhování se tak střídaly s úbytky. Jednoznačně a relativně silně ztrátové byly už po celá 90. léta pouze kraje Karlovarský a Moravskoslezský, v menší míře to platí o Vysočině. Naopak pravidelné zisky obyvatelstva stěhování vykazovaly kraje Jihočeský a Plzeňský a také „pražský“ region (v prvních letech hlavně díky Praze, poté už i díky Středočeskému kraji).

Teprve ve druhé části sledovaného období (zhruba od roku 2001) se zřejmě díky rostoucím regionálním rozdílům začaly i zbývající regiony jednoznačněji profilovat jako emigrační či imigrační prostory. Tento proces je doprovázen dalším posilováním středních Čech a Prahy a výrazným zvýšením emigrace z Karlovarského kraje. Z obrázku č. 9, kde je zachycen trend posledních tří sledovaných let, je zřejmá rostoucí polarizace vnitřního stěhování, vedle Prahy se Středočeským krajem jsou ziskové jen Plzeňský a Jihočeský kraj, v případě Pardubického kraje lze mluvit pouze o vyrovnané bilanci vystěhovalých a přistěhovalých. Všechny ostatní kraje jsou migračně ztrátové.

Obrázek č. 9: Průměrné roční saldo vnitřní migrace v regionech ČR v letech 2002–2004

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Praha se Středočeským krajem získávaly ve sledovaném období 1995–2004 stěhováním obyvatelstvo od všech krajů s výjimkou Ústeckého (díky atraktivnímu Litoměřicku). Zatímco samotná Praha je atraktivní pro všechny ostatní kraje kromě svého zázemí, samotný Středočeský kraj má se svými vnějšími sousedy většinou víceméně vyrovnanou bilanci a obyvatelstvo získává především ze vzdálenějších regionů (moravských krajů včetně Vysočiny a Karlovarského kraje) a potom samozřejmě díky procesu suburbanizace zejména ze samotného hlavního města. Při analýze migrace mezi regiony nebylo stěhování mezi Prahou a Středočeským krajem vzhledem ke sloučení do jednoho celku bráno v potaz, ale pro úplnost je vhodné zmínit, že v rámci krajského členění jde tradičně o nejintenzivnější vztah, na který připadá cca třetina veškerého mezikrajského stěhování. Příznivou bilanci téměř se všemi kraji mají samozřejmě i Plzeňský a Jihočeský kraj. Na druhé straně Moravskoslezský kraj ztrácel stěhováním obyvatelstvo ve prospěch všech ostatních krajů. Vzhledem k postavení Ostravy jako třetího města v zemi jsou ty nejvyšší ztráty, bez ohledu na větší vzdálenost, ve prospěch regionů s vyššími centry – tedy Prahy se Středočeským krajem a Jihomoravského kraje.

Účelné je zmínit ještě jeden kvalitativní aspekt mezikrajského stěhování, který se (vzhledem k agregovaným údajům) váže k širěji vymezenému období let 1991–2004. Jedinými regiony, které měly v tomto období pozitivní bilanci při stěhování osob s vysokoškolským

a úplným středoškolským vzděláním, jsou pouze Praha se Středočeským krajem a Jihomoravský kraj. V případě osob jen s úplným středoškolským vzděláním mají pozitivní bilanci ještě kraje Jihočeský, Plzeňský a Liberecký.

2. VÝVOJOVÁ TYPOLOGIE KRAJŮ

Do celkového hodnocení konkurenceschopnosti českých regionů vstupovalo pět komponent analyzovaných v předchozím textu, tedy:

- HDP,
- průměrná mzda,
- nezaměstnanost (resp. míra nezaměstnanosti),
- vzdělanost (resp. index vzdělanosti),
- migrace (resp. migrační saldo).

Pro výpočet za rok 2004 (statický stav) byly absolutní hodnoty komponent za jednotlivé regiony vyjádřeny v procentech, přičemž základ (tedy 100 %) představovala hodnota (průměr) za celou ČR. V případě nezaměstnanosti byly výsledné hodnoty invertovány tak, aby regiony s nižší mírou nezaměstnanosti než průměr ČR měly hodnotu vyšší než 100 %. V případě migračního salda, kde je u vnitřního stěhování součet za republiku logicky nulový, a které může nabývat i záporných hodnot, byla jeho výše přičtena k pomocné hodnotě 100,0. Pro stanovení celkového skóre byly jednotlivým komponentám přiřazeny následující váhy (HDP – 0,4; mzdy 0,05; nezaměstnanost – 0,2; vzdělanost – 0,3 a migrace – 0,05), které dle názoru autorů odpovídají významu zvolených ukazatelů pro hodnocení konkurenceschopnosti regionů ČR.

V případě období 1995–2004 (dynamický vývoj) byl postup analogický, změna daného ukazatele mezi roky 1995 a 2004 za celou ČR byla brána za základ pro výpočet hodnot za jednotlivé regiony. Výjimkou bylo opět migrační saldo, kde byl pro zjištění trendu použit průměr z posledních tří sledovaných let a jeho hodnota přičtena k číslu 100,0. Pro stanovení celkového skóre byly jednotlivým komponentám opět přiřazeny výše zmíněné váhy.

V přílohách č. 6 a č. 7 jsou představeny hodnoty výše uvedených komponent, které vstupovaly do konstrukce celkového skóre. Přílohy jsou pro větší názornost doplněny také obrázkem č. 10 znázorňujícím stav roku 2004, resp. tabulkou č. 1, která kombinuje jak stavovou analýzu k roku 2004, tak vývojovou dynamiku v letech 1995–2004, ale již pouze v hodnotách celkového skóre jednotlivých regionů ČR.

Pro statický stav roku 2004 i dynamický vývoj v letech 1995–2004 byly regiony ČR dle výsledného skóre rozčleněny do 4 významových kategorií. V obou případech se vlastnímu hodnocení do značné míry vymyká Hlavní město Praha a Středočeský kraj, které byly pro účely této studie sloučeny v jeden region. Jejich ekonomický potenciál je v konkurenci s ostatními regiony ČR nesouměřitelný, jeho reálné hodnocení by bylo možno provést až na relevantní mezinárodní úrovni. Pro oba sledované časové horizonty byl tento region v hodnocení

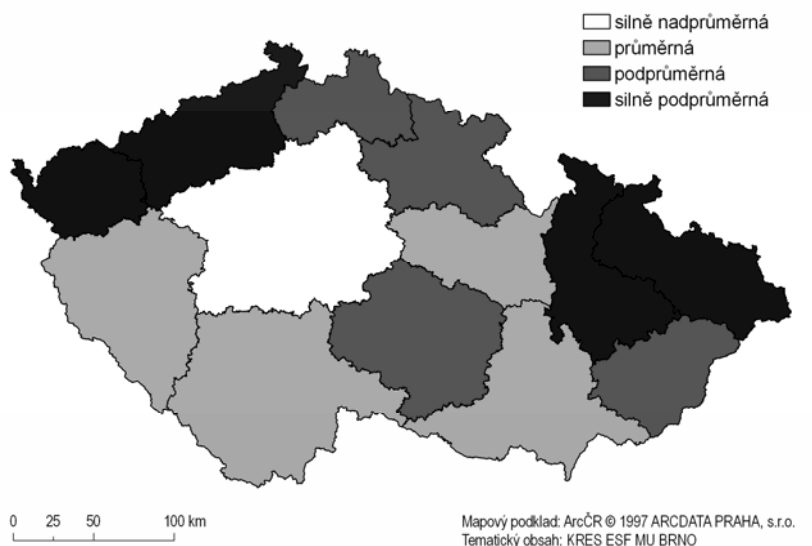
konkurenceschopnosti označen jako ***silně nadprůměrný*** (prakticky ve všech dílčích ukazatelích dosahuje nejvyššího hodnocení; hodnoty celkového skóre přes 130 %).

Za ***průměrné*** byly pro stav v roce 2004 označeny regiony, které se svým celkovým skóre pohybovaly v intervalu 95–105 %. Jednalo se tedy o kraje Plzeňský, Jihomoravský, Jihočeský a Pardubický. Hodnoty dílčích komponent byly poměrně vyrovnané, pouze Jihomoravský kraj se vymyká vysokou úrovní vzdělanosti. Jeho negativem je na druhé straně vysoká nezaměstnanost. Vývoj sledovaných ukazatelů v letech 1995–2004 přinesl poněkud jiný pohled na tuto kategorii, její intervalové rozpětí bylo nastaveno v hranicích 90–110 %. Na prvním místě se s velkým bodovým odstupem objevuje kraj Vysočina, jehož dynamika vychází zejména z nižšího výchozího potenciálu roku 1995 a příznivého vývoje HDP, nezaměstnanosti i vzdělanosti v posledních letech. Do kategorie „průměrných“ regionů se dostaly navíc kraje Královehradecký, Zlínský a Olomoucký, naopak z ní vypadl dlouhodobě méně dynamicky se rozvíjející kraj Jihočeský.

Skupinu regionů, které ke stavu roku 2004 získaly hodnocení ***podprůměrné***, tvoří kraje Zlínský, Královehradecký, Vysočina, a Liberecký (intervalové rozpětí hodnot celkového skóre v hranicích 85–95 %). Nepříliš příznivý vývoj v letech 1995–2004 znamenal totožné označení pro již zmíněný kraj Jihočeský a také Moravskoslezský (interval hodnot v hranicích 80–90 %), který k velmi nízkým hodnotám dílčích komponent připojil pouze vysokou dynamiku růstu vzdělanosti.

Nejhorší postavení v hodnocení konkurenceschopnosti regionů ČR v roce 2004 – označení ***silně podprůměrné*** – bylo přisouzeno krajům Karlovarskému, Olomouckému, Moravskoslezskému a Ústeckému (hodnoty celkového skóre pod hranicí 85 %). Na poslední příčky pomyslného žebříčku v souboru krajů ČR sráží poslední dva jmenované kraje především velmi nepříznivý vývoj nezaměstnanosti. V období sledovaných let se obdobného hodnocení dostalo krajům Libereckému, Ústeckému a Karlovarskému (hodnoty pod hranicí 80 %). Liberecký kraj má ve srovnání s ostatními kraji této skupiny velmi příznivý vývoj nezaměstnanosti, ale na druhé straně ze všech regionů ČR nejhorší dynamiku vývoje vzdělanosti. Ústecký a Karlovarský kraj vyčleňuje mezi jednoznačně nejhorší regiony ČR „extrémně“ nízká dynamika vývoje HDP.

Obrázek č. 10: Úroveň konkurenceschopnosti regionů ČR v roce 2004

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Výslednou typologii krajů ČR na základě hodnocení konkurenceschopnosti přehledně představuje následující tabulka. Je kombinací statického stavu v roce 2004 a dynamického vývoje v letech 1995–2004. V obou případech bylo krajům ČR dle vypočteného celkového skóre přiřazeno obdobné slovní hodnocení konkurenceschopnosti jako v případě hodnocení odděleného „stavu“ a „dynamiky“.

Označení pozice **silně nadprůměrná** získala v obou případech (statickém stavu i dynamickém vývoji) pouze Praha a Středočeský kraj. **Průměrné** postavení při hodnocení konkurenceschopnosti bylo, opět v obou případech, přiznáno Pardubickému, Plzeňskému a Jihomoravskému kraji, stavové hodnoty za rok 2004 zařadily do této skupiny také kraj Jihočeský, naopak dlouhodobý vývoj v letech 1995–2004 jej posunul do kategorie podprůměrné. Kraje Královohradecký a Vysočina vykázaly, na rozdíl od právě kraje Jihočeského, lepší pozici v dynamickém vývoji (hodnocení průměrné), horší postavení však při analýze stavu roku 2004 (hodnocení podprůměrné).

Podprůměrné označení dle výsledků celkového skóre bylo přiřazeno pro stav i dynamický vývoj Libereckému a Zlínskému kraji, hodnocení dynamiky posunulo do této skupiny také kraje Moravskoslezský a Olomoucký. Naopak poslední dva jmenované kraje prokázaly na základě stavu roku 2004 jen velmi malou konkurenceschopnost mezi regiony ČR a spadly do kategorie silně podprůměrná.

Nejhorší pozici v meziregionální konkurenceschopnosti prokázaly, na základě hodnocení dílčích komponent a následného celkového skóre (stavu i dynamického vývoje), kraje Karlovarský a Ústecký a jejich hodnocení nemohlo být tedy jiné, než **silně podprůměrné**.

Tabulka č. 1: Typologie regionů ČR na základě hodnocení konkurenceschopnosti

stav v roce 2004	dynamika v letech 1995–2004			
	<i>silně nadprůměrná</i>	<i>průměrná</i>	<i>podprůměrná</i>	<i>silně podprůměrná</i>
<i>silně nadprůměrná</i>	PR+STČ			
<i>průměrná</i>		JM, PL, PU	JČ	
<i>podprůměrná</i>		HK, VY	LB, ZL	
<i>silně podprůměrná</i>			MS, OL	KV, UL

Použité zkratky krajů: PR + STČ – Praha + Středočeský, JČ – Jihočeský, PL – Plzeňský, KV – Karlovarský, UL – Ústecký, LB – Liberecký, HK – Královéhradecký, PU – Pardubický, VY – Vysočina, JM – Jihomoravský, OL – Olomoucký, ZL – Zlínský, MS – Moravskoslezský.

3. ZÁVĚR

Regionální konkurenceschopnost je důležitým faktorem bezprostředně ovlivňujícím rozvoj a šíření inovací, které jsou předpokladem budoucí prosperity území. Její úroveň lze hodnotit ve světle vybraných indikátorů. Pro účely této studie byly zvoleny takové indikátory, které jsou obecně považovány ve vztahu k řešené problematice za klíčové. Regionální hrubý domácí produkt, průměrná mzda, míra nezaměstnanosti, index vzdělanosti a migrační saldo takovými ukazateli bezpochyby jsou.

Provedené dílčí analýzy dle jednotlivých indikátorů umožnily postihnout nejen rozdílnou úroveň v jednotlivých krajích ČR v letech 1995–2004, ale též zachytit jejich vývoj a procentuální změnu mezi hraničními roky sledovaného období.

Syntézou studie se pak stalo vytvoření souhrnného hodnocení krajů ČR. Za důležitý fakt je třeba označit její provedení jak pro stavové veličiny roku 2004, tak pro vývojové ukazatele změny hodnot analyzovaných indikátorů. Míra jejich vlivu je však rozdílná, což bylo beze zbytku akceptováno přiřazením rozdílných vah.

Na základě syntézy indikátorů byla vytvořena typologie krajů ČR, jejímž výsledkem bylo rozdělení krajů na silně nadprůměrné, průměrné, podprůměrné a silně podprůměrné. Studie potvrdila dominantní postavení Prahy a Středočeského kraje a též špatnou pozici krajů Karlovarského a Ústeckého.

Studie vytváří dobrá východiska pro další výzkum. Jeho cílem bude další precizace hodnocení regionální konkurenceschopnosti a také hledání širších souvislostí mezi vývojem zvolených indikátorů a ekonomickými změnami v regionech.

4. POUŽITÁ LITERATURA

BLAŽEK, J.: Regionální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie: pokus o prvotní kvalitativní analýzu. In: Hampl, M. a kol.: Specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Praha : Univerzita Karlova, 2001, s. 201-225.

BUDD, L. – HIRMIS, A. K.: Conceptual framework for regional competitiveness. *Regional Studies*, 38(9), 2004, pp. 1015-1028.

ČSÚ (2001): Porovnání krajů – vybrané ukazatele 1995-2000. Praha, 145 s.

ČSÚ (2005): Vnitřní stěhování v ČR 1991 až 2004. Praha, 50 s.

ČSÚ (2006): Analýza regionálních rozdílů v ČR v letech 1995-2004. Praha, 13 s.

DEP. OF TRADE AND INDUSTRY - NATIONAL STATISTICS (2005): Regional Competitiveness & State of the Regions. London, 92 p.

EUROPEAN COMMISSION (2004): European competitiveness report 2004. Luxemburg, 284 p.

GARDINER, B.: Regional Competitiveness Indicators for Europe - Audit, Database Construction and Analysis. In: Regional Studies Association International Conference. Pisa : RSA, 2003, 21 p.

KLÍMOVÁ, V. – ŽÍTEK, V.: Nezaměstnanost jako důsledek nízké úrovně malého a středního podnikání. In VII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno : Masarykova univerzita, 2004, s. 73-78.

MALECKI, E. J.: Knowledge and regional competitiveness. *Erdkunde*, 54(4), 2000, pp. 334-451.

OECD (2005): Building Competitive Regions: Strategies and Governance. Paris, 139 p.

TONEV, P. – TOUŠEK, V.: Typologie okresů České republiky (podle struktury zaměstnaných s důrazem na odvětví zpracovatelského průmyslu). In: Balej, M. (editor): XX. Jubilejní sjezd ČGS „Evropská integrace – česká společnost a krajina“. Sborník tematického okruhu Regionální rozvoj/regionalizace. Ústí nad Labem : UJEP, 2002, s. 67-77.

VITURKA, M.: Makroekonomické souvislosti rozvoje krajů ČR. In: IV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno : Masarykova univerzita, 2001, s. 33-62.

VITURKA, M. a kol.: Vybrané aspekty kvality podnikatelského prostředí jako výchozího faktoru efektivnosti regionálních rozvojových projektů. Brno : Masarykova univerzita, 2002, 169 s.

VITURKA, M. a kol.: Regionální vyhodnocení kvality podnikatelského prostředí v České republice. Brno : Masarykova univerzita, 2003, 141 s.

THIERSTEIN, A.: In search of regional competitiveness: key factors and influences. Raumforschung und Raumordnung, 54(2-3), 1996, pp. 193-202.

Statistické zdroje:

ČSÚ (1994): SLDB 1991, datové soubory

ČSÚ (2002) Časové řady základních ukazatelů statistiky práce 1948–2001

ČSÚ (2005, 2004, 2003): Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v ČR

ČSÚ (2005): Regionální národní účty 2004

ČSÚ (2005): Demografická ročenka v krajích České republiky 1991–2003.

ČSÚ (2005): Pohyb obyvatelstva v ČR za rok 2004

ČSÚ (2005): Trh práce v ČR za roky 1993-2004

ČSÚ (2005): SLDB 2001, CD-ROM

Příloha č. 1: Regionální hrubý domácí produkt na obyvatele v regionech ČR v letech 1995–2004 ve stálých cenách roku 1995 (Kč)

Území	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Praha a Středočeský kraj	187 955	196 439	202 593	212 324	220 103	230 850	247 573	246 516	245 970	256 459
Jihočeský kraj	129 805	135 902	134 884	132 324	133 197	138 515	136 633	145 535	149 103	154 986
Plzeňský kraj	139 771	147 618	143 407	137 481	139 473	147 043	149 103	147 692	156 269	162 004
Karlovarský kraj	133 458	134 537	126 607	121 346	120 329	126 272	122 499	129 751	134 191	136 772
Ústecký kraj	138 802	143 261	134 122	128 089	125 654	127 694	125 317	128 013	136 654	144 004
Liberecký kraj	123 647	127 629	127 493	120 890	126 032	131 242	132 685	138 981	137 612	141 976
Královéhradecký kraj	127 576	133 083	135 602	130 170	132 679	139 704	138 651	146 146	154 025	157 861
Pardubický kraj	126 350	129 285	129 551	127 347	127 009	131 903	131 993	136 566	145 349	151 624
kraj Vysočina	126 461	132 778	128 670	124 281	130 732	138 315	144 633	142 484	147 988	156 218
Jihomoravský kraj	131 396	137 585	134 485	133 484	132 033	136 816	141 867	148 086	154 558	161 704
Olomoucký kraj	115 616	123 921	120 271	113 449	115 364	118 977	119 027	124 852	130 435	136 924
Zlínský kraj	128 684	126 448	130 911	126 053	124 831	127 946	130 172	128 608	139 972	144 759
Moravskoslezský kraj	123 693	132 187	127 060	119 857	117 639	119 762	122 196	124 698	131 744	142 468
ČR celkem	141 972	148 098	147 188	145 622	147 554	153 448	158 242	160 968	166 119	173 821

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Příloha č. 2: Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v civilním sektoru národního hospodářství (fyzické osoby)

Území	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Praha a Středočeský kraj	9 514	11 335	12 710	14 194	15 556	16 764	18 304	18 901	20 054	21 353
Jihočeský kraj	7 717	9 170	10 114	11 017	11 809	12 551	13 528	14 024	14 883	15 769
Plzeňský kraj	8 020	9 562	10 391	11 263	12 143	12 829	13 977	14 835	15 818	16 820
Karlovarský kraj	7 838	9 111	9 907	10 610	11 407	12 119	13 042	13 534	14 475	15 415
Ústecký kraj	8 112	9 510	10 383	11 238	12 066	12 646	13 553	14 269	15 317	16 321
Liberecký kraj	7 561	8 962	9 863	10 687	11 613	12 435	13 463	14 079	15 102	16 227
Královéhradecký kraj	7 480	8 839	9 786	10 619	11 537	12 312	13 183	13 751	14 751	15 724
Pardubický kraj	7 349	8 701	9 662	10 550	11 222	11 917	12 868	13 525	14 585	15 585
kraj Vysočina	7 270	8 548	9 383	10 214	10 900	11 721	12 848	13 441	14 492	15 560
Jihomoravský kraj	7 730	9 176	10 140	10 959	11 803	12 534	13 619	14 052	15 198	16 230
Olomoucký kraj	7 329	8 696	9 555	10 410	11 187	11 892	12 800	13 364	14 305	15 445
Zlínský kraj	7 603	9 008	9 923	10 779	11 435	12 114	13 148	13 846	14 696	15 638
Moravskoslezský kraj	8 357	9 831	10 719	11 601	12 351	12 966	14 049	14 919	15 827	16 911
ČR celkem	8 166	9 679	10 696	11 705	12 651	13 484	14 633	15 707	16 917	18 035

Pozn. :Údaje jsou uvedeny v organizační a metodické struktuře příslušného roku šetření

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Příloha č. 3: Míra nezaměstnanosti v regionech ČR podle Výběrového šetření pracovních sil v letech 1995–2004 (%)

Území	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Praha a Středočeský kraj	3,1	2,5	3,0	4,3	5,8	5,8	5,2	4,2	4,7	4,6
Jihočeský kraj	2,5	2,8	3,4	4,9	6,2	5,8	5,6	5,0	5,2	5,7
Plzeňský kraj	3,3	2,7	4,3	5,4	6,8	6,2	5,8	4,7	5,3	5,8
Karlovarský kraj	4,0	3,4	4,5	6,8	8,1	8,4	7,4	7,5	6,4	9,4
Ústecký kraj	7,1	9,0	9,9	11,7	15,4	16,0	13,3	12,7	13,0	14,5
Liberecký kraj	3,9	3,8	3,8	6,9	8,2	6,2	6,2	4,7	6,1	6,4
Královéhradecký kraj	3,1	3,2	3,7	5,0	7,0	6,1	6,1	4,2	5,8	6,6
Pardubický kraj	3,7	3,8	4,3	6,0	8,0	8,3	6,4	7,2	7,6	7,0
kraj Vysočina	3,7	3,3	4,3	5,8	8,7	6,8	6,1	5,1	5,3	6,8
Jihomoravský kraj	3,3	3,2	3,6	5,1	8,0	8,3	8,5	7,6	8,0	8,3
Olomoucký kraj	4,6	4,9	5,3	7,2	10,6	12,8	10,4	9,6	9,6	12,0
Zlínský kraj	4,1	3,5	4,3	6,4	8,6	8,1	8,5	7,9	7,5	7,4
Moravskoslezský kraj	5,8	5,2	8,0	10,1	13,0	14,3	14,3	13,3	14,7	14,5
ČR celkem	4,0	3,9	4,8	6,5	8,7	8,8	8,1	7,3	7,8	8,3

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Příloha č. 4: Index vzdělanosti v regionech ČR podle Výběrového šetření pracovních sil v letech 1995–2004

Území	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Praha a Středočeský kraj	67,4	66,9	68,3	68,9	72,9	73,2	75,8	78,3	78,7	81,0
Jihočeský kraj	49,8	49,3	48,0	49,7	52,5	51,6	52,3	56,3	58,2	57,7
Plzeňský kraj	47,9	50,0	50,4	51,3	54,3	52,1	53,4	55,9	55,6	58,7
Karlovarský kraj	40,3	41,9	42,4	43,9	45,6	46,4	45,9	45,5	49,2	48,1
Ústecký kraj	35,6	34,2	36,3	37,3	40,4	40,3	41,4	45,3	40,7	43,4
Liberecký kraj	44,6	41,3	42,2	43,1	42,4	44,6	46,6	49,6	52,3	49,9
Královéhradecký kraj	47,6	48,3	51,6	50,3	49,9	51,2	53,5	55,4	56,1	56,1
Pardubický kraj	45,4	44,0	48,0	48,8	49,1	52,3	49,8	51,6	54,1	53,6
kraj Vysočina	41,5	40,8	40,4	44,9	43,3	48,2	46,2	49,7	50,3	51,7
Jihomoravský kraj	57,1	59,5	57,7	58,3	61,4	61,5	61,1	66,4	65,4	67,4
Olomoucký kraj	42,6	43,0	47,1	47,9	45,8	49,1	51,0	50,5	52,8	53,5
Zlínský kraj	43,0	42,8	42,4	46,3	46,9	48,8	49,7	52,4	53,9	54,9
Moravskoslezský kraj	41,7	44,4	45,2	44,7	48,8	50,9	51,4	51,6	52,0	52,0
ČR celkem	50,3	50,6	51,6	52,5	54,7	55,7	56,7	59,2	59,6	60,7

Poznámka: Index vzdělanosti = podíl osob se SŠ a trojnásobku osob s VŠ vzděláním na populaci 15 let a starší

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Příloha č. 5: Saldo vnitřní migrace v regionech ČR v letech 1995–2004

Území	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Celkem
Praha a Středočeský kraj	379	-3	733	437	2 142	2 239	3 318	6 151	5 332	5 191	32 557
Jihočeský kraj	372	284	476	512	87	266	456	141	114	239	4 892
Plzeňský kraj	174	217	236	346	254	200	337	340	419	582	3 220
Karlovarský kraj	-474	-327	-337	-621	-463	-625	-626	-1 604	-1 262	-1 222	-8 145
Ústecký kraj	-138	187	-279	316	-40	-11	-260	275	30	-469	-4 279
Liberecký kraj	336	223	1	212	3	309	32	107	-232	-82	1 441
Královéhradecký kraj	147	194	214	214	-65	-254	-223	-610	-297	-423	-1 402
Pardubický kraj	145	157	35	38	-149	134	100	-79	47	54	319
kraj Vysočina	-298	57	-132	-201	-273	-262	-235	-681	-496	-524	-4 389
Jihomoravský kraj	504	255	541	509	584	132	-613	-829	-573	-143	1 208
Olomoucký kraj	55	43	-158	-241	-325	22	-141	-678	-520	-572	-1 813
Zlínský kraj	-82	239	79	79	123	138	171	-235	-421	-322	470
Moravskoslezský kraj	-1 120	-1 526	-1 409	-1 600	-1 878	-2 288	-2 316	-2 298	-2 141	-2 309	-24 079

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Příloha č. 6: Konkurenceschopnost regionů České republiky v roce 2004 - hodnocení komponent a celkové skóre

Území	HDP	Mzdy	Nezaměst- nanost	Vzdělání	Migrace	Celkem
Praha a Středočeský kraj	147,5	118,4	144,5	133,4	102,3	138,9
Jihočeský kraj	81,7	87,4	131,1	95,1	100,4	96,8
Plzeňský kraj	89,2	93,3	129,8	96,7	101,1	100,4
Karlovarský kraj	82,0	85,5	86,7	79,2	96,0	83,0
Ústecký kraj	89,9	90,5	25,9	71,5	99,4	72,1
Liberecký kraj	78,8	90,0	122,8	82,2	99,8	90,2
Královéhradecký kraj	78,7	87,2	120,6	92,3	99,2	92,6
Pardubický kraj	90,8	86,4	115,7	88,2	100,1	95,3
kraj Vysočina	82,8	86,3	117,5	85,2	99,0	91,4
Jihomoravský kraj	93,2	90,0	99,6	111,0	99,9	100,0
Olomoucký kraj	83,3	85,6	55,1	88,0	99,1	80,0
Zlínský kraj	87,2	86,7	110,6	90,4	99,5	93,4
Moravskoslezský kraj	93,0	93,8	24,7	85,7	98,2	77,4
ČR celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	102,3	138,9

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

Příloha č. 7: Dynamika konkurenceschopnosti regionů České republiky v letech 1995–2004 - hodnocení komponent a celkové skóre

Území	HDP	Mzdy	MN	Vzdělanost	Migrace	Celkem
Praha a Středočeský kraj	162,7	103,0	128,9	97,6	102,4	130,4
Jihočeský kraj	86,6	86,3	87,6	77,2	100,3	84,7
Plzeňský kraj	71,0	90,8	113,7	109,6	100,8	93,6
Karlovarský kraj	11,1	80,0	86,8	93,0	95,5	58,5
Ústecký kraj	16,7	83,7	100,7	107,5	99,9	68,2
Liberecký kraj	66,2	94,8	121,1	57,8	99,8	77,8
Královéhradecký kraj	106,0	91,2	97,5	86,0	99,2	97,2
Pardubický kraj	89,3	92,7	108,3	86,9	100,0	93,1
kraj Vysočina	105,0	94,4	109,2	119,2	98,9	109,3
Jihomoravský kraj	103,0	91,0	79,2	87,7	99,5	92,9
Olomoucký kraj	82,3	91,6	74,6	123,4	99,1	94,4
Zlínský kraj	55,8	87,4	111,6	134,7	99,5	94,4
Moravskoslezský kraj	67,8	84,7	78,3	120,4	98,2	88,0
ČR celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

V roce 2005 vyšlo:

WP č. 1/2005

Petr Chmelík: Vliv institucí přímé demokracie na hospodářskou politiku ve světle empirického výzkumu

WP č. 2/2005

Martin Kvizda – Jindřiška Šedová: Privatizace a akciové společnosti – k některým institucionálním aspektům konkurenceschopnosti české ekonomiky

WP č. 3/2005

Jaroslav Rektořík: Přístup k inovacím v České republice. Současný stav a možné směry zlepšení.

WP č. 4/2005

Milan Víturka – Vladimír Žítek – Petr Tonev: Regionální předpoklady rozvoje inovací

WP č. 5/2005

Veronika Bachanová: Analýza kvality regulace České republiky

WP č. 6/2005

Hana Zbořilová – Libor Žídek: Washingtonský konsenzus v české ekonomické praxi 90. let

WP č. 7/2005

Osvald Vašíček and Karel Musil: The Czech Economy with Inflation Targeting Represented by DSGE Model: Analysis of Behaviour

WP č. 8/2005

Zdeněk Tomeš: Je stárnutí populace výzvou pro hospodářskou politiku?

WP č. 9/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová: Společenská odpovědnost podniků

WP č. 10/2005

Ladislav Blažek – Alena Klapalová: Vztahy podniku se zákazníkem

WP č. 11/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová – Ladislav Šiška: Metodická východiska zkoumání a řízení inovační výkonnosti podniku

WP č. 12/2005

Ladislav Blažek – Radomír Kučera: Vztahy podniku k vlastníkům

WP č. 13/2005

Eva Kubátová: Analýza dodavatelských vztahů v kontextu inovací

WP č. 14/2005

Ladislav Šiška: Možnosti měření a řízení efektivnosti a úspěšnosti podniku

V roce 2006 vyšlo:

WP č. 1/2006

Tomáš Otáhal: Je úplatkářství dobrá cesta k efektivnějšímu vymáhání práva?

WP č. 2/2006

Pavel Breinek: Vybrané institucionální aspekty ekonomické výkonnosti

WP č. 3/2006

Jindřich Marval: Daňová kvóta v ČR

WP č. 4/2006

Zdeněk Tomeš – Daniel Němec: Demografický vývoj ČR 1990-2005

WP č. 5/2006

Michal Beneš: Konkurenceschopnost a konkurenční výhoda

WP č. 6/2006

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v ČR v období 1990-2005

WP č. 7/2006

Petr Musil: Tendence na českém trhu práce v období transformace

WP č. 8/2006

Zuzana Hrdličková: Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 9/2006

Pavína Balcarová – Michal Beneš: Metodologie měření a hodnocení makroekonomické konkurenceschopnosti

WP č. 10/2006

Miroslav Hloušek: Czech Business Cycle Stylized Facts

WP č. 11/2006

Jitka Doležalová: Vliv politiky na konkurenceschopnost České republiky

WP č. 12/2006

Martin Chromec: Dlouhodobé efekty monetární politiky: může ČNB ovlivnit ekonomický růst?

WP č. 13/2006

Tomáš Paleta: Strukturální změny české ekonomiky ve světle privatizace a podpory malého a středního podnikání

WP č. 14/2006

Tomáš Otáhal: Vývoj korupce v ČR v období transformace

WP č. 15/2006

Jan Jonáš: Ekonomická svoboda a konkurenční schopnost české ekonomiky

WP č. 16/2006

Michal Tvrdoň: Regulace trhu práce v ČR

WP č. 17/2006

Martina Vašendová: Pohyb kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 18/2006

Ondřej Moravec: Hospodářská soutěž a její vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 19/2006

Milan Víturka – Viktorie Klímová: Globálně orientované hodnocení konkurenční pozice krajů České republiky

WP č. 20/2006

Monika Jandová: Vývoj komoditních, teritoriálních a institucionálních aspektů zahraničního obchodu ČR

WP č. 21/2006

Vladimír Žitek – Josef Kunc – Petr Tonev: Vybrané indikátory regionální konkurenceschopnosti a jejich vývoj